

O preobrazbi lista *Posavska Hrvatska* u glasilo ustaškog režima

Članak se bavi pitanjem postupne preobrazbe lista Posavska Hrvatska u glasilo ustaškog režima u razdoblju između 1939. i 1941. godine.

Istražujući list *Posavska Hrvatska* želimo prikazati utjecaj ideja njezinog uredništva na stanovništvo Slavenskog Broda. Želimo ocrtnati matricu kojom je grupa oko Posavske, kao pravaškog glasila, oblikovala svakodnevnicu Broda. Promatrajući njezine odnose prema tadašnjoj političkoj stvarnosti u Kraljevini Jugoslaviji cilj nam je približiti utjecaje mikroelemenata na sliku te situacije. Povezanost uredništva Posavske Hrvatske sa onim Hrvatskog naroda iz Zagreba upravo pokazuje prisutnost tih relacija. Šireći ideju nacionalnog jedinstva Hrvata, brodske su se novine čitale u svim slojevima tadašnje emigracije, a njihov utjecaj u Brodu postao je temeljem političkog života grada. Napokon, promatrajući onodobnu ukupnost odnosa u Kraljevini, samo kroz prizmu lokalnih novina, nastojimo izraziti značajnost mikrohistorije u okvirima moderne historiografije. Mišljenja uredništva Posavske Hrvatske mijenjala su svakodnevnicu Broda pa je time i njihovo djelovanje postalo bitnim elementom povijesti koje je trebalo istražiti. Istraživali smo, stoga, pisanje i utjecaj Posavske Hrvatske u razdoblju 1939.-1941.godine vođeni pretpostavkom da "...pri istraživanju manjih dimenzija predmeti mijenjaju svoj značaj..."¹.

Sredinom veljače 1939. godine brodsko novinstvo postalo je bogatije pojavom lista *Posavska Hrvatska*. To je bilo treće pojavljivanje istoimenih novina na povijesnoj pozornici ovog slavenskog grada, a prvi puta *Posavska Hrvatska* se javila 1894. godine kao pravaško glasilo koje je ideju starčevićanstva zadržalo i tijekom prve polovice XX. stoljeća. Snažan zamah pravaške ideologije, u javnom životu pratilo je i izlaženje brojnih tiskovina u kojima se ista afirmirala. U skladu s time matrica ovakvih težnji ocrtnavala se kroz *Posavsku Hrvatsku* u Slavenskom Brodu i njegovoj neposrednoj okolini, a kako su nositelji ovih težnji bile i vodeće ličnosti društvenog života grada, tako je i Brod još krajem XIX. stoljeća dobio pravaške političke predznake. Pojavom Kraljevine SHS novine se gase², ali sama ideja starčevićevog nauka i dalje je ostala aktivnim sudionikom političkih događanja u Brodu.

¹ Mirjana Gross, "Suvremena historiografija, Korijeni, postignuća, traganja", Zagreb 1996., str. 357.

² Prva Posavska Hrvatska izlazila je tijekom 1894. godine, a ime je dobila od prvaka Stranke prava dr. Ante Starčevića. Od tada taj naziv postaje tradicionalnim za pravaška glasila Slavenskog Broda. Sljedeće izdanje doživljava od 1907. do 1918. godine. U vremenu diktature bilo je zabranjeno ovo ime, pa se pravaši organiziraju pod glasilom Iстина koja je izlazila od 1935. do 1939. godine.

1928. godina označila je prekretnicu u političkom životu Kraljevine. Smrt Radića, uvođenje diktature i zaoštavanje centralizma potakli su homogenizaciju hrvatskih političkih opcija i njihovo prerastanje u nacionalni pokret pod vodstvom HSS-a. Onda pa sve do slabljenja državnog apsolutizma desni elementi hrvatskog pokreta u Kraljevini Jugoslaviji nisu imali samostalnost političkog djelovanja, niti vlastitih promidžbenih elemenata. Njihova je aktivnost bila, stoga, vrlo izražena i prisutna u emigraciji. Njihovo izdvajanje izvan konteksta pokreta postalo je nužno, a na razini Broda počelo se naglašavati izlaženjem Istine, glasila frankovaca i desnice HSS-a. Ovaj list je izlazeći od 1935. do 1939. godine stvorio bazu iz koje će se razviti kasnije uredništvo *Posavske Hrvatske*. Već je Istina trebala nositi ime *Posavska Hrvatska*, ali suzbijanje svakog pokušaja nacionalnog djelovanja onemogućilo je ovu inicijalnu ideju uredništva lista. Time je naznačena diferencija unutar HSS-a, koje će se ocjenom sporazuma Cvetković-Maček potpuno profilirati. Ocjenivši da sporazum nije u potpunosti riješio hrvatsko pitanje, dio članstva (pretežno desni elementi) se odvajaju iz HSS-a i u slučaju Slavenskog Broda čak preuzimaju vlast u gradskoj i kotarskoj organizaciji iste stranke³.

Glasilu ovih snaga u Brodu, *Posavska Hrvatska* upravo je list iz kojeg možemo pratiti genezu razvoja pravaške ideje kroz ovo razdoblje. U svojih 59 brojeva od 1939. do 1941. godine ove novine prikazale su izdvajanje ideje desnice iz hrvatskog nacionalnog pokreta, fuzioniranje sa ustaškim povratnicima i na koncu svoje prerastanje u "hrvatsko ustaško glasilo".

Prvi broj lista izašao je 18. veljače 1939. godine na formatu od četiri stranice i u tiraži od 1000 primjeraka. Takav oblik će zadržati sve do lipnja 1941. godine, kada će opseg biti proširen i obogaćen fotografijama, a tiraža uvećana na 2000 primjeraka. Iz ovoga se daje zaključiti da je list bio na razini prosječnih lokalnih novina koje su zadovoljavale potrebe Slavenskog Broda i njegove okolice⁴. Sadržajna opremljenost, odnosno rubrike, reklame i članci otkrivaju upućenost kako na građanstvo, tako i na radništvo, seljaštvo i ostale društvene slojeve. Novine su izlazile neredovito kao tjedni ili mjesečni list, ovisno o političkoj situaciji u Banovini. Isprva je izlaženje bilo redovito, pa od konca 1940. godine otežano, da bi prerastanjem u ustaško glasilo *Posavska Hrvatska* postala učestalija, tiražnija i opširnija. List su posebno pogadale cenzure, kojih je u 1940. i 1941. godini bilo naročito puno. To se podudaralo s politikom Banovine Hrvatske koja je jednako tretirala komuniste i frankovce, te ih zatvarala, a njihovu literaturu plijenila i zabranjivala. Tako se često može vidjeti da u pojedinim člancima nedostaju riječi ili redovi, dok su brojevi 16. od 21.X.1940. i 18 iz 23.XII.1940. u cjelosti zabranjeni zbog članaka kojima je prekršen zakon o zaštiti javne bezbjednosti i

³ Mile Konjević, "Uzroci raspuštanja mjesne i kotarske organizacije HSS-a u Slavanskom Brodu 1940. godine", Zbornik HISS (Historijski Institut Slavonije i Baranje) 9, Slavonski Brod 1972., str. 225.-226.

⁴ Slavonski Brod je tada imao 13 736 stanovnika (Godišnjak banske vlade Banovine Hrvatske, Zagreb 1940., str. 320.-321.)

poretka u državi. Tehnička strana Posavske Hrvatske bila je dobro uređena. Oglasi i reklame mogli su se naći po cijelom tekstu, ali je njihova najveća koncentracija bila na posljednjoj stranici. Naslovnica je sadržavala jasno izraženi naslov, cijenu (stalno 1 dinar, a od druge polovice 1941. godine 1 kunu), adresu uredništva, broj, datum i godinu izlaženja. Na naslovnici su se nalazili opširniji članci u obliku kolumni koje su pisali stalni suradnici. Također su ponekad preuzimani tekstovi drugih novina, a posebno oni Mile Budaka iz Hrvatskog naroda⁵. Ostale su stranice bile namijenjene temama iz lokalnog političkog života, što nije isključivalo i pisanje o nekim drugim sadržajima, dok je posljednja od njih najvećim dijelom donosila reklamne sadržaje i kraću sportsku rubriku koja se u razdoblju NDH potpuno gubi. Stil pisanja bio je obogaćen obiljem jezičnih tvorevina koje su, skladno tome vremenu, predstavljale način političkog izražavanja.

Uredništvo lista činila je homogena grupa novinara koji su ujedno obnašali istaknute političke dužnosti u gradskim organizacijama HSS-a. Oni su već u Istini profilirali svoje stavove te su stvarajući Posavsku Hrvatsku nastavili razvijati permanentnu radikalizaciju istih. Vođa ove grupe bio je Franjo Dujmović, istaknuti frankovac i odvjetnik u Brodu. Na mjestu glavnog urednika ostao je do travnja 1941. godine, a zatim ga zamjenjuje Andrija Beletić koji je ovu dužnost obavljao do listopada iste godine. Uz njihove, u Posavskoj Hrvatskoj mogli su se naći i tekstovi drugih istaknutijih desničara: Ante Oršanića, Tomislava Mesića, Josipa Gunčevića, a od ljeta 1941. godine Josipa Puztaya, Zene Wolfa i dr. Od autora čije su članke preuzimali najzastupljeniji su bili Mile Budak, Mladen Lorković, Jere Jareb.

"Kao čuvari starih hrvatskih tradicija oslanjamo se na ideje koje su vladale hrvatskim javnim životom...(a)...Posavska Hrvatska će nastavljati svoj nacionalni javni rad čuvajući tradicije hrvatstva iz prošlosti i nastojeći produbljivati pozitivne vrijednosti hrvatskog seljačkog pokreta u sadašnjosti."⁶ Ovo su riječi uredništva koje je 18. veljače 1939. godine započelo izdavanje Posavske Hrvatske. Na osnovama Starčevića, Radića i "novoga vođe" dr. Mačeka osnovali su glasilo koje će "produbljivati pozitivne vrijednosti hrvatskog seljačkog pokreta". Svojim je djelovanjem ova grupa iz Mesićeve ulice br. 20⁷ uokvirivala aktualne društveno-političke odnose Kraljevine i kritički ih, u granicama svojih uvjerenja, svakodnevice uzrokovala je i usku profiliranost svakoga iz ove grupe. Franjo Dujmović⁸ bio je glavnim urednikom lista. Andrija Bele-

⁵ Već u prvom broju iz 18.12.1939.

⁶ Posavska Hrvatska, Slavonski Brod, 18.2.1939.

⁷ Na ovoj se adresi, u užem središtu Slavonskog Broda, nalazilo uredništvo.

⁸ Franjo Dujmović je rođen 2.8. 1904. godine u Oriovcu kraj Slavonskog Broda, gdje je i maturirao. Pravni fakultet završava u Zagrebu 1933. godine, te otada službuje po Novom Sadu, Pančevu, Negotinu, Vukovaru, a 1938. godine dolazi u Slavonski Brod, gdje počinje uređivati Posavsku Hrvatsku. U ovom se periodu i povezuje sa ustaškim pokretom u inozemstvu, pa iz ovog vremena i slijedi njegova povezanost sa Antom Pavelićem u Rimu (Franjo Dujmović, Hrvatska na putu k oslobođenju, Roma-Chicago 1976, str. 112.)

tić⁹ postao je njegovim zamjenikom, a Josip Gunčević¹⁰, Ante Oršanić¹¹, Slavko Vrgoč¹² i Filip Markotić našli su se u ulogama njihovih najbližih suradnika. Djelovanje i poznanstva ovih pojedinaca nisu predstavljala činjenicu trenutka, nego su korijeni njihove povezanosti sezali duboko u početke tridesetih godina XX. stoljeća. Stoga životi ovih pojedinaca u nukleusu svoga djelovanja otkrivaju duboku ideju u svakome od njih. Borba koja će pridonijeti afirmaciji hrvatske nacije i njezinoj egzistenciji unutar jedne države predstavljao je cilj njihovih procesa. U svakome od političkih trenutaka u kojem se, prvenstveno, hrvatski narod nalazio ove su individue djelovale ka zadovoljštini "zahtjevima i svim životnim potrebama hrvatskog naroda"¹³. Konstantnost političkog usmjerenja dobila je svoje temelje već 1935. godine kada Slavko Vrgoč počinje uređivati list Istinu-informativni tjednik za suvremena pitanja. Atmosfera diktature i zatamljivanja nacionalnoga sprječila su uredništvo Istine da ovaj list nazovu Posavska Hrvatska. Tek je "nakon Mačekovog sporazuma popustila napetost u unutrašnjoj politici, pa je redarstvo dozvolilo dati povijesno ime novinama..."¹⁴. Kako i Dujmović piše, 1939. godina označila je izvjesnu stagnaciju pritisaka pa je i Posavska Hrvatska počela svoje izraženije djelovanje. Ovakvome okruženju prethodili su izbori od 11.12.1938. godine kada je Vlada dr. Milana Stojadinovića u Hrvatskoj, a tako i u Brodu, doživjela poraz. Nadmoć HSS-a potvrđena je tako i pobjedom njezina kandidata u Slavonskom Brodu dr. Filipa Markotića sa 14 436 glasova nasuprot 2 485 onih Vladinog kandidata¹⁵.

Pad Stojadnovičeve vlade i dolazak hrvatskog pitanja "na tapetu"¹⁶ označio je i aktivan odnos Posavske Hrvatske prema istoj temi. Kao istomišljenici Markotića, nedavnog pobjednika kotarskih izbora, uredništvo lista otvoreno predlaže, raspravlja i pokušava pridonijeti rješavanju hrvatskog problema unutar Kraljevine. Stoga su iz

⁹ Andrija Beletić bio je Dujmovićev najbliži suradnik u uredništvu Posavske Hrvatske. Nikada nije skrivao svoje seljačko podrijetlo, nego se njime i koristio u agitaciji prema ovoj strukturi stanovništva potpisujući se kao Andrija Beletić-seljak.

¹⁰ Josip Gunčević je rođen 15.3.1895. godine u Slavonskom Brodu. Svećenik, vjeroučitelj i javni djelatnik. Izuzetno aktivan kao suradnik kulturnih društva. Službujući u Zemunu uključio se u razvoj Hrvatskog Radiše, Napretka, Seljačke Sloge i sl. Koncem 30-ih se vratio u Brod gdje postaje i ravnateljem gimnazije. Bogata literatura koju je ostavio svjedoči o njegovom idejnom i kategoričkom odbijanju komunizma kao poretka, a ističući svoje domoljublje djelovat će protiv marksizma i boljševizma i u Slavonskom Brodu.

¹¹ Ante Oršanić rođen je 28.4.1909. godine u Vukovaru. S obitelji se seli u Županju gdje mu se rada i brat Ivan. Tu je došao u dodire sa osobama iz Slavonskog Broda, te se 1939. godine uključio i u rad Posavske Hrvatske. Ovdje piše oštre tekstove, koji su onda bili izloženi čestoj cenzuri. Bavio se i demografijom, a izrađivao je i etničke karte koje je sa Dujmovićem slao Anti paveliću u Rim.

¹² Slavko Vrgoč rođen je 18.11.1901. godine u Požeškim Sesvetama. U Slavonskom je Brodu razvio svoje djelovanje kao trgovac, ali i aktivist desnice. Od 1935. godine uređuje list Iстина, a njegovu aktivnost u ovom vremenu opisuju i 92 političke kazne, te 18 uhićenja i zatvorskih kazni zbog političkog djelovanja. Po vlastitim riječima u ovom je vremenu "...za hrvatsku štampu dao preko 100 000 kn u gotovini..." (Hrvatski Državni Arhiv u Slavonskom Brodu(dalje HDASB), Gradsko poglavarstvo Slavonski Brod, kt. 137a, neregistrirano-tajni spisi).

¹³ Posavska Hrvatska, 30.9.1939.

¹⁴ Dujmović, str. 96.

¹⁵ Mato Artuković, "Parlamentarni izbori u Brodu 1848.-1990.", Znanstveni zbornik o Slavonskom Brodu, Slavonski Brod 2001., str. 334.

¹⁶ Posavska Hrvatska, 18.2.1939.

Mesićeve 20 početkom 1939. godine česta osvrtnja na Stojadinovića i ironična ismijavanja njegovih furerovskih metoda pišući da "se je (Stojadinović op. a.) naučio stajati u automobilu i vozeći se pozdravljati ispruženom rukom. Samo, nažalost to nije bilo dosta. I zastor je pao..."¹⁷. Istodobno ovakvom pisanju od 1. broja Posavske Hrvatske primjećuje se i prisutnost članaka i komentara aktualnih događaja preuzetih iz zagrebačkog lista "Hrvatski narod". Kako je Mile Budak u svojim člancima otkrivao sklonost nacionalizmu emigracije, a rješenja hrvatskog pitanja vezivao sa idejama istih tako se posljedično i uvjerenja uredništva Posavske Hrvatske mogu povezati sa takvom provenijencijom. Ako se činjenica da je Filip Markotić obnašao dužnosti kotarskog predsjednika HSS-a, a ujedno i predstavljao bliskog suradnika Posavske Hrvatske poveže sa srodnosti tih dvaju istodobnosti onda se može zaključiti da je profiliranje desnice unutar HSS-a u Slavonskom Brodu postalo izraženo već početkom 1939. godine. Dakle, misli uredništva i njihova pisanja bila su, na određeni način, istovjetna idejama političke pozicije u gradu. Sukladno tome Posavska Hrvatska pozdravlja novoga predsjednika Vlade jer se "nakon dolaska vlade g. D. Cvetkovića osjetilo dosta izvjesno olakšanje", te dodaju da će se Posavska Hrvatska radovati "ako g. Cvetković sa svoje strane odstrani sve predrasude koje sprečavaju Srbe da dođe do sporazuma."¹⁸ No, spomenute predrasude bile su prisutne i u pisanju same Posavske Hrvatske. Pokušaji i prijedlozi za neovisnim položajem Hrvata unutar Kraljevine svojim su konceptom djelovanja upućivali na čestu, najčešće političku borbu sa svakim sličnim pokušajima suprotnoga predznaka. Stoga su u redovima ovih izdanja stalno prisutna upozorenja na organiziranost Srba u njihovoj političkoj aktivnosti kako bi ugušili hrvatski identitet. Prisutna su stalna tumačenja različitosti između ova dva naroda i nužnosti rješenja unutar kojeg bi isti imali najmanje jednaka prava državnosti. Ovakva se akcija zorno precrtavala na mikroregionalne prostore Slavonije pa je tako i česta zaoštrenost izraza u dopisivanju jednom vinkovačkom listu srpske orijentacije koji je isto toliko oštro zagovarao srpski primat u svim pitanjima Kraljevine. Stil i izraz ovih prepiski, kao i motivi njihova izričaja upravo stoga neodoljivo podsjećaju na one iz Starčevićeva vremena, odnosno razdoblja prve Posavske Hrvatske iz 1894. godine¹⁹. Tako su i upućenost na neovisne Hrvate, borbu za njihov prosperitet i snagu opisivala i krug djelovanja osoba okupljenih oko Posavske Hrvatske iz 1939. godine.

Sporazum između Hrvata i Srba postao je primarnim početkom 1939. godine pa je, sukladno tome i uredništvo ovih brodskih novina, prateći svoje zagrebačke istomišljenike iz Hrvatskog Naroda, konstantno isticala nužnost istoga. Mišljenje i prihvaćanje srpske i hrvatske cjelovitosti uredništvo je opravdavalo člancima koji priznaju hrvatski i srpski nacionalni identitet koji istovremeno uzročno-posljedično opravdavaju jedan drugoga kao jedinstvene narode. No, stalna ocjena da "smo, evo već zašli u treće desetljeće rješavanje našeg odnošaja prema Srbima"²⁰ naznačavala je skorost i nužnost završnog oblikovanja hrvatskog pitanja.

Cvetković i Maček započeli su pregovore početkom travnja 1939. godine i nastavili ih do sredine tog mjeseca, a u tekstu sporazuma od 27. travnja 1939. godine je rečeno:

¹⁷ Isto, 18.2.1939.

¹⁸ Isto, 4.3.1939.

¹⁹ Posavska Hrvatska iz 1894. godine pratila je izrazitu pravašku orijentaciju.

²⁰ Posavska Hrvatska, 1.4.1939.

"1. Na osnovi paragrafa 116. Ustava odmah izvršiti spajanje Savske i Primorske banovine s gradom i kotarom Dubrovnik u jednu jedinicu pod imenom Banovina Hrvatska. Definitivni pak opseg Banovine Hrvatske odredit će se odlukom naroda putem glasanja u preostalim dijelovima Bosne i Hercegovine te Srijema."²¹.

"Hrvatska javnost smatra da nakon ovoga zaključka inicijativa pripada srpskom narodu i njegovim predstavnicima, koji su se svi odreda izjasnili za sporazum. Vodeći hrvatski poluslužbeni organ s pravom ističe da je za nas Hrvate glavno da smo učinili sve što je bilo u našoj moći i da više ne možemo učiniti..."²². Ovakvom su reakcijom, pod naslovom "Problem sporazuma" urednici Posavske Hrvatske ocijenili događanja na zagrebačkoj konferenciji. Dok je, u ocjeni, inicijativa prepuštena srpskoj strani, Posavska Hrvatska, ocrtavajući lokalnu svakodnevicu, svoju hrvatsku misao dodatno počinje širiti maksimom "Svoj k svome"²³. "...Ako kažem da sam dobar lokal patriota znači, da volim sve ono što je naše, brodsko, da volim sve što može koristiti mojim dobrim prijateljima i sugrađanima, a i gradu kao jednoj cjelini, i neću se nikada tuđim služiti, bar ne dotle, dok imam svoje..."²⁴. Kako je brodsko gospodarstvo, odnosno trgovina pretežno bila u židovskoj ili srpskoj inicijativi ovakvim su člancima Andrija Beletić i Josip Gunčević započeli niz tema o lokalnom patriotizmu kojim se Hrvate htjelo potaknuti na konkurenciju sa trgovcima Židovima i Srbima. Jer, "trebalo se suprostaviti njihovu nametljivom prodiranju u hrvatsko narodno područje"²⁵.

Razlučivanje lokalnoga od regionalnoga ili državnoga izuzetno je jasno u napisima Posavske Hrvatske. Iako je priznanje srpskoga naroda neupitno, svako njihovo političko ili kulturno organiziranje u Brodu, Posavska Hrvatska je žestoko komentirala ili osuđivala. Postavkom da "u Brodu mora samo Hrvat prosperirati"²⁶ slučajevi osnutka Srpske čitaonice u Brodu ili jačanja SDS-a ili su samo kratko ironično komentirani ili žestoko marginalizirani. Pri ovakvome pisanju nisu korišteni nikakvi ekstremni prijedlozi, već je uredništvo Posavske Hrvatske manirom svojih prethodnika iz 1894. godine nastavilo pisanja koja su "evo, već zašla u treće desetljeće rješavanja...odnošaja prema Srbima..."²⁷.

Dakle, i na nižoj lokalnoj strukturi Srbi su promatrani samo kroz prizmu vlasti u Beogradu i onoga što je ona donijela Hrvatima.

Unatoč svim naporima konačni sporazum dviju strana, uredništvo je, bez izraza emocija, kratko komentiralo: "Potpisom nagodbe između srpskih i hrvatskih državnih čimbenika završeno je jedno teško poglavlje politike hrvatskog naroda"²⁸, no "da se

²¹ Neda Engelsfeld, "...

²² Posavska Hrvatska, 13.5.1939.

²³ Isto, 14.10.1939.

²⁴ Isto, 14.10.1939.

²⁵ Dujmović, str. 96.

²⁶ Posavska Hrvatska, 19.6.1939.

²⁷ Isto, 1.4.1939.

²⁸ Isto, 16.3.1939.

jasnije razumijemo mi lojalno priznajemo da se je ovim sporazumom pripomoglo djelomičnom ujedinjenju Hrvata, u borbi za samostalnost Hrvatske, ali smo odlučni u isticanju našega stava sve, dok se ne zadovolji zahtjevima i svim životnim potrebama hrvatskog naroda"²⁹. Uspostava Banovine Hrvatske zaista je označila novo razdoblje i usmjerenost u pisanju Posavske Hrvatske. Težnja ka konačnom rješenju, nakon njegovog dostizanja, oblikovala se sada u stalno nastojanje njegova revidiranja, odnosno širenja postignutoga. Borba za sve historijske krajeve Hrvata postala je primatom postojanja Posavske Hrvatske.

Kako bi se to stanje postignulo, smatrala je grupa oko lista, bilo je potrebno unijeti takve ideje u nukleus hrvatskog korpusa, seljaštvo. Djelujući prema ovoj jezgri Posavska je oštro reagirala na svaku tuđinsku prisutnost unutar iste. U ovome je razdoblju još više izražena borba protiv komunizma ili srpstva, koje je, smatrali su, moglo ponovno ugroziti tek steknutu hrvatsku egzistenciju. Navodeći da "hrvatski narod ne treba ništa tuđega. Niti srpskoga, niti židovskoga, niti njemačkoga, niti talijanskoga, borme niti engleskoga, pa ni francuskoga,...(te da)...Hrvatska ima svoju naciju, stvorit će on sebi demokraciju"³⁰ skupina iz Mesićeve 20 započela je svoju sljedeću, razvijeniju, fazu promicanja gore navedenih uvjerenja. Funkcijama i dužnostima u gradu, te ugledom među stanovništvom ova je grupacija, novim banskim promjenama, sada počela uživati nova namještenja i odgovornosti. Promicanjem seljačkog pokreta u neospornu vlast, ovi su članovi HSS-a i stvaraoci Posavske Hrvatske dobili nove autoritete, nove dužnosti. Dr. Josip Gunčević, zamjenjuje Lazara Čelapa i postaje novim ravnateljem gimnazije nastojeći da se "u nastavi ima poštivati hrvatski nacionalni osjećaj kao i nacionalna i vjerska ravnopravnost ostalih učenika..."³¹. Slavko Vrgoč postaje i predsjednikom Trgovačkog udruženja, a primjećuju se i promjene na ostalim funkcijama državnih poslova, željeznici, policiji i sl. Od ranije već prisutni u gradskoj Gospodarskoj Slozi, Hrvatskoj čitaonici, Gostioničarskoj zadruzi, Hrvatskom pjevačkom društvu Davoru, Hrvatskom radničkom savezu, kao i gradskom savjetodavnom odboru pojedinci oko Filipa Markotića, Franje Dujmovića i drugih nužno su postali i određenim nosiocima svih gradskih aspekata aktivnosti. Promjene su bile dnevno prisutne pa se tako i ona lagano naglašavana diferencija unutar HSS-a u Brodu počela sve intenzivnije širiti.

"Novi list u Brodu kane pokrenuti gg. dr. Leo Kuhn, J. Berislavić, J. Godlar, N. Krsmanović i dr. Tjednik bi imao izrazito samostalsko-ljevičarski karakter. Odbor HSS-a odbio je, da taj list bude i organ HSS"³². Ovom je viješću Posavska Hrvatska objavila rađanje svog budućeg najvećeg kritičara. Još ranijom borbom protiv komunizma, Posavska je smatrala da je upravo list takve orijentacije sada potaknut u Brodu. Stalno se sukobljavajući sa Brodskom Riječi uredništvo iz Mesićeve je permanentno radikaliziralo svoje stavove prema komunizmu, a pišući o istima na stranicama Posavske izabiralo najgrublji stil kako bi ih se diskreditiralo ili im se marginalizirala uloga u gradu. "...Ideale Radića i Starčevića oblatiti nije nikada nikome uspjelo, pa ne će ni malim sitnim provincijskim pigmejima, ma koliko se oni kamuflirali hrvatskom de-

²⁹ Isto, 30.9.1939.

³⁰ Isto, 11.11.1939.

³¹ Isto, 28.10.1939.

³² Isto, 14.10.1939.

mokracijom, a stvarno crvenim petljanijama"³³. Beletić u svojoj rubrici "Seljaci razgovaraju" ovako komentira Brodsku Riječ: "Komerate, jesi li možda čito Brocku Rič, taj njaki rvacki tjednik u Brodu? Idi ti komerate, nemoj što god pripovidat. Valjda ja nemam pametnijeg posla već da čitam te novine koje se tobože zovu rvacki tjednik, a kad tamo oko njih se skupilo njako šareno društvo, u kojem su se našli-da prosiš komerate-od zla oca od gorje matere kojekaki batinaši i pučkofrontaši"³⁴. Koristeći srpski jezik u svojim tekstovima Brodska Riječ je izazivala još žestije reakcije desničara iz Mesićeve: "...I tako u svom petom broju od 4. studenoga (a ne studena-učite gospodo hrvatski, kad naš kruh jedete)..."³⁵. Prisutstvo glasila ljevičarskog karaktera u gradu je pridonijelo diskontinuitetima i napetosti. Dvije su se, sebi suprotne ideje našle, sada jasno izražene. Situacije da se "gimnazijalci tuku i razbijaju frankovačke njuške i Budakove noseve,...na obrtničkoj neće vjeronauka,...u Donjim Andrijevcima poklici drugu Staljinu..."³⁶ bile su, očito česte, a podatak da "po nekima ima 60% crvenih na gimnaziji"³⁷ uzrokovao je još žestiju akciju Posavske na procese u Brodu. Mišljenje da "se može povampiriti i gori od gorega, al ugušiti hrvatsku naciju ne more nitko, pa ni raznobojni i malobrojni strani elemenat, jer smo budni i na braniku i za to Hrvatska ne treba crvene minimalističke mlakosti, bojadisane inicijalima seljačke stranke"³⁸, postalo je vodiljom Posavske Hrvatske. Ovakvo je stanje svoju promjenu doživjelo tek nakon raspada HSS-a u Brodu u veljači 1940. godine nakon čega su dvije ideje, dotada uokvirene seljačkom strankom, postale jasno profilirane i diferencirane³⁹. Ustrajući na tvrdnji da je Sporazum "samo jedna postaja na putu do ostvarenja ciljeva i težnja hrvatskog naroda"⁴⁰, a nakon raspada HSS-a u Brodu, Posavska Hrvatska, otvoreno se proglašavajući desničarima i nacionalistima, dodatno zaoštrava svoju pisanu ideju pa su od kraja svibnja česte cenzure kao i zabrane čitavih brojeva koje će trajati sve do uspostave NDH⁴¹.

Pogrešna je bila teza nekih autora da je Posavska Hrvatska bila ograničena u svojoj namjeni na jedan eltni sloj bogatih gradskih nacionalista i njihovih simpatizera⁴². De-

³³ Isto, Božić 1939.

³⁴ Isto, 20.1.1939.

³⁵ Isto, 11.11.1939.

³⁶ Isto, 11.11.1939.

³⁷ Isto, Božić, 1939.

³⁸ Isto, 11.11.1939.

³⁹ O procesu raspada HSS-a u Slavonskom brodu vidi u Mile Konjević "Uzroci raspadanja....", Slavonski brod 1972.

⁴⁰ Posavska Hrvatska, 20.1.1939.

⁴¹ Tvrdnji da je Posavska Hrvatska konstantno predstavljala glasilo političke pozicije u gradu u prilog ide i činjenica da je čak i u vrijeme dok je HSS vodio represivnu politiku prema komunistima i frankovcima uredništvo svoja uvjerenja distribuiralo čitateljima. U vrijeme dok je u Zagrebu zabranjen "Hrvatski narod", a Mile Budak bio uhićen Posavska Hrvatska je ipak izlazila. To se ostvarivalo iz razloga jer su brodski pravaši imali pristalice u širokom sloju gradskog stanovništva pa tako i između policijskih cenzora. Takvi cenzori bi dopuštali da list izađe u distribuciju u svom originalnom izdanju, da bi ga tek nakon dva ili tri dana povlačili iz prodaje. (Posavska Hrvatska .6.1941.)

⁴² Konjević, str. 216.

taljnija analiza ovog lista to opovrgava, jer su i najšire narodne mase bile obuhvaćene njihovim novinarskim opusom. To niti nije moglo biti drugačije, jer su upravo seljak i radnik činili bazu na kojoj se zasnivalo cijelo hrvatsko društvo. Ova se konstatacija pogotovo odnosila na hrvatskog seljaka, koji je bio ključ opstojnosti i funkcioniranja ove izrazito agrarne zemlje⁴³.

Radništvo je u početku ovdje bilo u drugom planu. No, reorganizacija i osnivanje KPH u ljetu 1937. godine⁴⁴, te njezina infiltracija u radne i sindikalne organizacije, omogućit će i ovom sloju ljudi izbijanje u prvi plan novinskih članaka.

Seljaštvo brodskeg područja nije bilo, kao i u drugim dijelovima Banovine Hrvatske, rezignirano u odnosu na sve veću prisutnost marksističke ideologije. Naprotiv, proces razbijanja HSS-a na frakcije koncem tridesetih godina⁴⁵ pridonijet će infiltraciji komunističkih elemenata u lijevo krilo HSS-a, a kroz to i u dio seljačkog stanovništva. To će kasnije imati za posljedicu natprosječno aktiviranje seljaštva u anti-fašistički pokret, kao i formiranje prvog slavonskog partizanskog odreda u okolici Slobodnice 29. lipnja 1941. godine⁴⁶.

Skupina oko Posavske Hrvatske znala je prepoznati takav proces, te su sukladno tome počeli djelovati u cilju suzbijanja istoga. Stoga će nastati niz članaka namijenjenih seljaštvu, kroz koje će se nastojati dvosmjerno djelovati. S jedne se strane željelo suzbiti nadiranje komunističke ideologije⁴⁷, a sa druge pridobiti gore spomenuti sloj za vlastite idejne svjetonazore⁴⁸. Takva je tendencija naišla na plodno tlo kada su burni politički događaji u gradu doveli do raspuštanja gradske i kotarske organizacije HSS-a u ožujku 1940. godine⁴⁹.

Naime, tada su desni elementi odnijeli prevagu unutar stranke⁵⁰, pa je i njihovo glasila Posavska Hrvatska postala glasilo gradske vlasti. Stoga će ona vjerno popratiti sve tendencije novih gradskih vlasti na planu sela i poljoprivrede.

Niz članaka daje potvrdu tvrdnjama koje smo prethodno istaknuli. Tako su česti bili izvještaji o katastrofalnom stanju u selima brodske Posavine, koja su ugrožavale česte poplave⁵¹ i nesređeni nasipi⁵². Uz to se nerijetko izvještavalo o osnivanjima ispostava pojedinih organizacija HSS-a⁵³, kao i obavijesti o priredbama glazbenog ili nekog sličnog sadržaja⁵⁴.

Od broja 3 iz 3. veljače 1940. godine počinje izlaziti i rubrika pod nazivom "Seljaci razgovaraju", koju je uređivao jedan od vodećih ljudi lista Andrija Beletić. Ona je igrala neku vrstu uloge u prosvjećivanju seljaštva, jer je uvijek u prvom planu bio razgovor dvojice seljaka. Pri tome je onaj "pametniji" onom "neupućenijem" na humori-

⁴³ Rudolf Bičanić, "Najnužnije narodne potrebe", Zagreb 1940., str. 10.

⁴⁴ Ivan Jelić, "KPH 1937.-1945., sv. 1", Zagreb 1981.

⁴⁵ Konjević, str. 211.

⁴⁶ Zdravko Krnić, "Slavonija 1941.", SUBNOR, Osijek 1978., str. 165.

⁴⁷ Posavska Hrvatska, 21.10.1940.

⁴⁸ Isto, 2.3.1940.

⁴⁹ Konjević, str. 251.

⁵⁰ Isti, str. 253.

⁵¹ Posavska Hrvatska, 24.6.1939.

⁵² Isto, 2.3.1940.

⁵³ Isto, 19.8.1939.

⁵⁴ Isto, 10.6.1939.

stično propagandan način objašnjavao i približavao određene teme iz društvenog života ovoga kraja.

Ta se tendencija približavanja seljaštvu nastavila i u periodu NDH, kada ga je još više trebalo vezati uz sebe. Tome je uvelike pridonijelo i seljačko porijeklo novog glavnog urednika Andrije Beletića, koji se i potpisivao kao "seljak"⁵⁵. On je zasigurno i potencirao takvu vrstu tekstova, pa se učestalo pisalo o isušivanjima polja⁵⁶, sređivanju nasipa⁵⁷, te privrednim tečajevima za seljake⁵⁸, a uvodi se i neredoviti stručni savjetnik⁵⁹ u kojem se željelo pomoći seljaku u suzbijanju određenih bolesti ili poboljšavanju kvalitete vlastitih proizvoda. Seljak je istican kao ponos ustaške vlasti, te je zauzimao počasno mjesto u načelima koje je isti pokret propagirao⁶⁰. Time ga se željelo privući i odvojiti od partizanskog pokreta koji se u Slavoniji od kasnog ljeta 1941. godine počeo značajnije razvijati.

Radništvo se kao i seljaštvo našlo u sličnoj situaciji dvostrukog utjecaja. Ono je predstavljalo značajnu društvenu bazu u Slavonskom Brodu⁶¹, što se nije moglo reći za većini gradskih sredina u Banovini Hrvatskoj. Posebno je mjesto tu zauzimala Tvornica vagona (današnji Đuro Đaković), sa preko 1200 zaposlenih⁶², a uz nju i drvene industrije Slavonija i Slavex⁶³ tu su bile i neke manje "manufakture", ciglane, vinarije, te tri mlina. Sve su se ove firme našle na udaru gospodarske krize koja je potresala Europu u procesu prelaska na ratnu privredu. Zato je većina njih radila s 50-80% postojećih kapaciteta⁶⁴, što se moralo odraziti i na raspoloženje radnika.

Takvo je stanje predstavljalo plodno tlo za prodiranje novih ideja, prvenstveno iz ljevičarskog-komunističkog i desničarskog-frankovačkog tabora. Stoga će radne organizacije postati poprištem političkih sukoba ovih opcija, a udio nekoliko sindikata samo je pogoršalo postojećeg stanja.

U takvoj se situaciji Posavska Hrvatska jasno stavila na stranu "svog" sindikata HRS-a (Hrvatski radnički savez), kojeg je otvoreno simpatizirala i pozdravljala sve njegove akcije⁶⁵. S druge je strane sindikat komunista, URSS (Ujedinjeni radnički sindikalni savez) kao i provladin JUGORAS (Jugoslavenski radnički savez), oštro napadan⁶⁶, kao i dio radništva koji ih je podržavao.

Radnici su dakle bili predmetom kojeg je trebalo privući uz vlastite političke opcije⁶⁷. zato je odnos prema njima konstantno bio blagonaklon, pa se stoga izražavala

⁵⁵ Isto, 21.10.1940.

⁵⁶ Isto, 20.9.1941.

⁵⁷ Isto, 30.6.1941.

⁵⁸ Isto, 11.10.1941.

⁵⁹ Isto, 18.10.1941.

⁶⁰ Isto, 4.10.1941.

⁶¹ D. Jović-M. Konjević, "Radnički pokret u Slavonskom Brodu između dva svjetska rata", HISB Slavonski Brod 1974., str. 318.

⁶² Isti, str. 311.

⁶³ Isti, str. 311.

⁶⁴ Isti, str. 311

⁶⁵ Posavska hrvatska, 4.3.1939.

⁶⁶ Isto, 29.4.1939.

⁶⁷ Privući radnike u vlastite redove istodobno je značilo i suzbiti djelovanje KPH-a.

stalna solidarnost i podrška njihovim štrajkovima. Posebno se to odnosilo na Tvornicu vagona⁶⁸, upravo zato jer je HRS tamo imao najviše svojih pristaša⁶⁹. S druge strane one firme u kojima je URSS odnosio prevagu nisu uopće bile spominjane. Naprotiv, one su bile podvrgnute stalnoj kritici jer se njihovi radnici stalno "...kljukaju naprednim idejama"⁷⁰.

Raspirivanje antikomunističke histerije i kritika sovjetskog režima bio je samo pokušaj da se suzbije komunistički utjecaj među radnicima. On je ostao trajno prisutan kroz čitavo ovo razdoblje, te čak ni pokušaji ustaške vlasti nisu polučili većega uspjeha. Doduše, u samom gradu više nije bilo aktivne opozicije, ali se baza koja je stvorena među strojevima, premjestila na obronke Dilja i drugih slavonskih planina. Tamo se fuzionirala s dijelom nezadovoljnog seljaštva i započela borbu u kojoj će na koncu odnijeti i pobjedu.

Posavska Hrvatska je od svoga osnivanja pratila turbulentna događanja na svjetskoj pozornici, koji su korijenito izmijenili shemu tadašnje Europe i većeg dijela svijeta. Ideje nacizma i fašizma dvadesetih i tridesetih su godina duboko prevladale u zemljama njihove inicijacije, pa su se iz takvih okvira počele širiti u potrazi za gospodarskim resursima i vojno-političkim saveznicima. Njemačka i Italija nastojat će u tome probiti što više saveznika, u čemu će imati i značajnih uspjeha. Bit će stvorena iznimna vojna baza potpomognuta ekonomskom kritičnom masom iz koje će crpiti snagu za buduća osvajačka napredovanja u nastupajućem ratu.

Kraljevina se Jugoslavija, a s njom i Banovina Hrvatska našla, slično većini zemalja svoga susjedstva, na razmeđi vanjskopolitičkog opredjeljenja. Naime, Njemačka je anchlussom Austrije⁷¹ postala njezin neposredni susjed, pa je pritisak na Kraljevinu bio još veći. Stoga će takav razvoj rezultirati infiltracijom njemačkog kapitala u jugoslavensku privredu, ali i promjenom vanjskopolitičkog kursa vlade i namjesništva predvođena knezom Pavlom. Rezultat ovoga biti će pristupanje Trojnom paktu 25.3.1941. godine, te poznata zbivanja nakon toga.

Gore opisano stanje odražavalo se, naravno i u sferama novinarstva. Tako je i Posavska Hrvatska pokazala kako se takva svjetska situacija mogla odraziti na jedan lokalni list manje gradske sredine. Međutim, sam sadržaj članaka nije ostao konstantom tijekom tri godine izlaženja ovog lista. Posavska Hrvatska je pokazivala stalnu tendenciju radikalizacije svojih stavova i slojevito priklanjanje idejama ustaštva.

Gradeći svoje temelje na idejama koje je zagovarao Ante Starčević, a koje su težile bezuvjetnom stvaranju samostalne države Hrvatske. Sve opcije i načela koja su tome težila smatrana su pozitivnim, te ih se nastojalo poduprijeti i približiti običnom hrvatskom čovjeku. Zato je penetriranje nastupajućeg nacionalizma popraćeno konstan-

⁶⁸ Posavska Hrvatska, 18.3.1939.

⁶⁹ D. Jović-M.Konjević, str. 328.

⁷⁰ Posavska Hrvatska, 18.3.1939.

⁷¹ Pripojenje Austrije Trećem Reichu, kojeg je Njemačka izvršila mimo svih međunarodnih propisa.

tnim porastom podrške iste u ovome listu. Tome su znatno pridonijeli i niz drugih elemenata koji su se u tim godinama posložili. Tako je povratak dijela ustaške emigracije rezultirao povezivanjem i s uredništvom Posavske Hrvatske, pa su često preuzimani i tekstovi Mile Budaka i njegovih ideoloških saveznika⁷².

Ipak, spomenuta potpora penetraciji Trećeg Reicha nije rezultirala deklariranjem uredništva i novinstva i novinara lista kao pronacističkih ili fašističkih, "Pa da, kome-rate, samo šuplje crljene glave mogu misliti i zlobni jezici njihovi pripovidat da smo mi rvcaki nacionalisti fašisti."⁷³ Isprva se, jasno ograđujući od takvih etiketa⁷⁴ koje su im pridjevali ljevičarski elementi u gradu postupno su prihvaćali radikalizaciju svojih stavova. Tome su, zasigurno, pridonijeli i vojni uspjesi Trećega Reicha. Zbog permanentne radikalizacije stavova iskazivanih u Posavskoj Hrvatskoj neka će izdanja biti zabranjena, a financijsko stanje lista znatno otežano⁷⁵.

Uspostava NDH i dolazak nove garniture novinara u list, označio je i njegovo dobivanje nacističkog predznaka⁷⁶ kojeg je ustaški pokret otvoreno zagovarao. Time su novine uspješno transformirane u ustaško glasilo za župu Posavje, a nova je novinarska garnitura bila spremna u službi interesa propagandnog stroja NDH.

Strateška važnost ovog dijela Europe uzrokovala je zainteresiranost vodećih sila, ali i nužno preklapanje njihovih interesa upravo na tom prostoru. To je stvorilo stanja nestabilnosti kako u političkim, tako i u sferama novinarstva. Tako se i u Posavskoj Hrvatskoj ona jasno mogla uočiti i pratiti kroz cijelu 1939. i veći dio 1940. godine⁷⁷. Kao posljedica europskih zbivanja Posavska Hrvatska je, od izbijanja II. svjetskog rata, tražila nova rješenja hrvatskom pitanju, jednostrano prikazujući ona Njemačka ispravnima. Takvo je stanje pogodovalo njihovoj početnoj neodlučnosti i sklonosti nekim neutralnijim rješenjima, a idealni model na kojem bi se trebala zasnivati buduća Hrvatska, po njima je, trebao biti onaj švicarski, jer se "pravi demokratizam i nacionalizam isprepliću"⁷⁸. Ovim stavovima korijena možemo naći već u nekim radovima, koje su istaknuti brodski desničari ranije pisali. Značajni brodski intelektualac i ravnatelj gimnazije, Josip Gunčević još je 1935. godine napisao da ideje Mussolinijevog ekspanzionističkog militarizma hrvatskom čovjeku nikako ne smiju biti bliske⁷⁹. Na ovakve stavove se, dakle, nadovezuju spomenuta iskazivanja razignacije prema nastupajućoj nacističkoj ideologiji.

Ipak, kako je politika Hitlerove Njemačke sve više odnosila prevagu na svjetskom prostoru, tako se i u javnom životu Slavenskoga Broda javlja sve izraženija tendencija približavanja istoj. Pogotovo su hrvatski nacionalisti u njoj prepoznavali svog saveznika i postajali joj time sve skloniji⁸⁰. Sukladno tome može se primijetiti lagano odmi-

⁷² Tako se već u br. 1 iz 18.2.1939. pojavljuje tekst Mile Budaka, što je kasnije postalo redovitom pojavom.

⁷³ Posavska Hrvatska, 3.2.1940.

⁷⁴ isto, 19.8.1939.

⁷⁵ Isto, 21.10.1940.

⁷⁶ Od broja 6. iz 30.6.1940.

⁷⁷ Ovo je razdoblje obuhvaćeno kroz četrdesetak brojeva.

⁷⁸ Posavska Hrvatska, 31.5.1940.

⁷⁹ Josip Gunčević, "Nacionalitet s materijalne i formalne strane", zagreb 1935., str. 3

⁸⁰ Posavska Hrvatska, 11.1.1940.

canje od stavova bliskih vladama zapadnih zemalja razvijenog kapitalizma, koje su sve naglašenije počeli kritizirati i optuživati za nezavidan položaj hrvatskog i njemu sličnih naroda u svijetu⁸¹. To su bile zemlje najzaslužnije za formiranje poretka koji je bio primaran nakon Prvog svjetskog rata, a koji je po njihovom mišljenju bio glavnim krivcem za postojeće stanje u kojem se hrvatski narod našao. Stoga su uočljive simpatije koje je uredništvo iskazivalo prema uspostavi novog poretka Trećeg Reicha. Prvenstveno su tom penetriranju bile izložene Velika Britanija i Francuska, dok je stav prema SAD-u isprva bio puno blaži iz respekta prema vojnim potencijalima te države, kao i politici bivšeg predsjednika W. Willsona čija je politika bila sklona malim narodima⁸². No, nešto kasnije će, u razdoblju NDH i SAD postati izuzetno kritizirane od uredništva Posavske, kada će predmetom napada postati američki kapitalistički sistem⁸³, njihova sklonost prema Židovima i sl. Poseban je odabir napadanja u ovom vremenu i predsjednik Roosevelt⁸⁴.

Američki su pak saveznici od početka osuđivani zbog svoje imperijalističke politike. Posavska Hrvatska ne odobrava njihovo samoprolašavanje demokratskim zemljama⁸⁵, te upozoravaju hrvatski narod da bi "...morao uvidjeti, koje je pravo lice Engleske..."⁸⁶. Stav prema njima se posebno zaoštava nakon velikih vojnih uspjeha Njemačke tijekom 1940. godine. Neutralizacija Francuske, Poljske i drugih zemalja u potpunosti je usmjerila stavove novinara Posavske Hrvatske na put podrške novom političkom stanju u Europi i svijetu. Ali nikada sa otvorenim deklariranjem vlastitih stavova kao bliskih nacizmu. Oni će istaći da su npr. Hitler i Mussolini veliki državni-
ci⁸⁷, da je versailleski duh mrtav⁸⁸, ali će odbijati svaki pokušaj da ih se okarakterizira kao naciste ili fašiste.

Žestoko su napadani svi narodi koji su "profitirali" nakon Prvog svjetskog rata ili oni koji su bili u ekonomsko-političkoj povezanosti sa zapadnim zemljama. Tako su Česi, Poljaci, Srbi, Rumunji i dr. "saučesnici u provođenju terora po svijetu" koji se pokazao "nedemokratskijim i nehumanijim nego što su ga u svoje doba iskazali Huni, Mongoli, Avari, Tataři..."⁸⁹. zato su, po njima, poljaci sami krivi za svoju sudbinu koja ih je zadesila⁹⁰. Posebno se negativno gleda na Čehe, kao ugnjetavače i eksploatastore gotovo svih naroda koji su ih okruživali⁹¹. to su prvenstveno bili Slovaci, čije je osamostaljenje pozdravljeno već u trećem broju lista od 18. 3. 1939. godine⁹². Usto su oni smatrani narodom koji je imao sličnu sudbinu kao i hrvatski, pa su ga kao i Ukrajinice smatrali bratskime.

81 Isto, Božić 1939.

82 Isto, 10.6.1939.

83 Isto, 8.2.1941.

84 Isto, 23.8.1941.

85 Isto, 19.8.1939.

86 Isto, Božić 1939.

87 Isto, 25.6.1940.

88 Isto, 21.10.1940.

89 Isto, 21.10.1940.

90 Isto, Božić 1939.

91 Isto, 16.3.1940.

92 Isto, 18.3.1939.

To je posebno bilo istaknuto u razdoblju NDH, kada je svaki saveznik Njemačke bio i saveznikom ustaške vlasti. Zato se novo uredništvo orijentiralo prema tekstovima koji su davali prikaze pojedinih slabo poznatih zemalja kao što su Japan⁹³, Iran⁹⁴ ili Finska⁹⁵, dok je poseban naglasak postavljan na Ukrajinu. Ukrajinci su u člancima uživali status pačeničkog naroda, kojemu su Nijemci nakon niza stoljeća robovanja Rusima i Poljacima, donijeli slobodu⁹⁶. odnos prema Ukrajini se promatrao kroz situaciju u SSSR-u, u čijem se sastavu nalazila.

Prva zemlja komunizma ostala je osamljena u svjetskoj politici, iako je brojne ideološke pristalice imala u većini europskih zemalja. Antagonizam kojeg su vlade ostalih zemalja gajile prema toj ideji ostao je konstantno prisutnim te se ujedno i permanentno prenosio na lokalna novinska glasila, koja su te iste vlade kontrolirale. Jednaka pojava i tendencija postojala je i u Kraljevini Jugoslaviji, gdje je nesnošljivost prema komunizmu bila posebno izražena.

U Posavskoj Hrvatskoj isto tako možemo pratiti konstantno kritičko pisanje o ovoj temi, što se zadržalo i u periodu NDH. Ton pisanja je ostao isti, ali su se brojnost i gustina takvih sadržaja iznimno povećala.

Sama ideja komunizma, po njima je, polazila od nesuvislih utemeljenosti jer je i njegov glavni tvorac, Karl Marx, bio "pokršteni Židov"⁹⁷. Posebno se negativno pisalo i gledalo na, tada prisutni, staljinizam, osuđivala se kolektivizacija⁹⁸, te se hrvatskog čovjeka nastojalo upozoriti na to "kako je u ruskom raj"⁹⁹. osuđuje se eksploatacija žena pod geslom ravnopravnosti¹⁰⁰, a prate se i zbivanja u Španjolskoj¹⁰¹, gdje je internacionalna vojska bila poražena na opće zadovoljstvo ovog lista.

Već su neki autori 1939. godine u svojim člancima prozvali s velikim pouzdanjem nacistički stroj i Mussolinija s nadom da "...neće dozvoliti nikada da ruski boljševizam pređe Karpat"¹⁰². To se, naizgled i ostvarilo u lipnju 1941. godine kada je Posavska Hrvatska, sada kao ustaško glasilo, u propagandnom zanosu najavilo slom SSSR-a. Množina je tekstova u sljedećih pet-šest mjeseci nastalo, a obilje Hitlerovih fotografija samo je dalo dodatno obilježje takvoj političkoj provenijenciji. Treba istaknuti da je DIPU (Državni izvještajni promičbeni ured) NDH tome davao punu podršku i koordinaciju, jer niti jedne novine u novoj državi nisu mogle funkcionirati bez znanja ove institucije¹⁰³. zato je vrlo vjerovatno da je većina tekstova o ovoj problematici ciljano prosljeđivana iz zagrebačke baze u lokalne sredine¹⁰⁴ ili su u iste dolazili povjerenici koji su bili zaduženi za organiziranje nacistima podupirućih tekstova.

⁹³ Isto, 13.12.1941.

⁹⁴ Isto, 23.8.1941.

⁹⁵ Isto, 11.10.1941.

⁹⁶ Isto, 13.9.1941.

⁹⁷ Isto, 29.4.1939.

⁹⁸ Isto, 23.7.1941.

⁹⁹ Isto, 25.11.1939.

¹⁰⁰ Isto, 25.11.1939.

¹⁰¹ Isto, 27.5.1939,

¹⁰² Isto, 9.12.1939.

¹⁰³ HDAZG; fond Predsjedništvo Vlade NDH, Glavno ravnateljstvo za promičbu, kt. 237/10, br. 3343-3400

¹⁰⁴ Isto, br. 17403/42

Razumskom konstantom Posavska Hrvatska od 1939. godine promatrala je odnose samo kroz prizmu odnosa vlasti prema Hrvatima. Odnoseći se prema Srbima kao predstavnicima te vlasti, komunizmu kao najvećem neprijatelju hrvatskog naroda, te lagano preuzimajući ideološke crte "novoga poretka" koji je zahvaćao Europu, i odnos prema Židovima vidljivo se radikalizirao kroz NDH-zijske brojeve ovoga lista.

Djelujući na propagiranju Hrvatske, grupa oko ovih brodskih novina nastavljala se na ciljeve i procese svojih prethodnika iz 1894. ili 1907. godine. Kako su povijesti ovih prethodnika bitno ocrtavali i Židovi kao nosioci kulturnoga i ekonomskoga razvitka Broda n/S, tako 1939. i Posavska Hrvatska nalazi svoje pristaše među istom zajednicom. Stabilnih ekonomskih temelja, a prihvaćajući Brod n/S kao svoje matično okruženje, te djelujući na njegovom prosperitetu Židovi su zapravo predstavljali onu najispravniju primjenu sintagme same Posavske Hrvatske "svoj k svome".

Stavljajući akcente na rješenju hrvatskoga pitanja, početni brojevi Posavske Hrvatske vijesti o Židovima donose samo fragmentarno. Prihvaćajući ih kao istaknutu zajednicu u gradu objavljuju se aktivnosti Židovske općine u Brodu, otvaranju cionističkog društva komu je "zadaća da podupire ostvarenje židovske nacionalne države u Palestini"¹⁰⁵, a u opisivanju epizoda iz brodske povijesti Josip Kopričević otkriva da su Židovi u brod došli još 1878. godine, kada postaju trgovci i istaknuti obrtnici¹⁰⁶. No, kako je Posavska Hrvatska prolazila svoje faze geneze tako su se i članci o Židovima proširivali ideološkim komentarima i dubinom svoga prikaza. Najvjerovatnije je i psihologija teških vremena, odnosno efekat otežanih životnih uvjeta¹⁰⁷ pridonio da se u broju 14 iz 16.9.1939. godine objave podaci o strukturi "židovskih" zanimanja. No, primat je i dalje ostala borba protiv srpske vlasti koju je uredništvo iz Mesićeve 20 širilo na različite, već spomenute načine. Maksimom "pišite gospodo hrvatski kada već naš kruh jedete" Posavska Hrvatska se obraćala ne samo Srbima i ljevici u gradu nego na blaži način i Židovima. Naziv Jevrejsko u imenu gospojinskog društva u Brodu, čiju su izuzetnu karitativnost isticali i oni sami, nesnošljivo je smetala grupu oko Posavske Hrvatske: "Još se nisu opametili. Naši židovski sugrađani poznati su sa svoje oportunističke lojalnosti. Mi im to ne zamjeramo i ako se s tim ne slažemo. Ali sada bi već bilo vrijeme da se prestanu zvati nehrvatskim imenom Jevreji. Ovih dana držalo je naime židovsko gospojinsko društvo zabavu pod imenom Jevrejsko gospojinsko društvo. Zašto i dokle?"¹⁰⁸. Predstavljajući značajnu ulogu i nazore u gradu u kojem, po riječima Adolfa Dujmića, ljevičarskog prvaka: "nije popularno govoriti o suradnji sa Srbima jer su i građani i seljaci kroz 10 godina drugačije odgajani"¹⁰⁹ vidljivo je da je agitacija ovoga lista djeovala izuzetno oštro prema Srbima, promatrajući ih iz perspektive i usporedbe sa diktaturom upravljanom iz Beograda. Istim slijedom su, očito djelovali protiv svake naznake srpskoga pa makar se isto osjećalo i u imenu židovskog gospojinskog društva. U odgovoru na Božićno izdanje Posavske jedan "brodski Je-

¹⁰⁵ Posavska Hrvatska, 18.2.1939.

¹⁰⁶ Isto, 18.2.1939.

¹⁰⁷ Vidi u Ervin Staub, "The roots of evil", Cambridge 1999., str 35.-51.

¹⁰⁸ Posavska Hrvatska, Božić 1939.

¹⁰⁹ Isto, 16.3.1940.

vrej" piše: "Po mome mišljenju Jevreji u Brodu trebali bi se opametiti i ne davati takovoj štampi kakva je Posavska Hrvatska niti jednog jedinog dinara, ni jevrejskog ni židovskog, a ne davati oglase svojih trgovina baš u broju u kojem se Jevreji za sada samo bockaju, a ne daj Bog da se prilike promjene na onake kako bi želio g. izdavač Posavske Hrvatske"¹¹⁰. No, argumenti Posavske u ovo vrijeme još su postojani: *Posavska Hrvatska* nije ni do sada reflektirala na potporu sugrađana Židova pa ne reflektira ni od sada i ako se nije nikada deklarirala kao antisemitski i fašistički list. Naprotiv nacionalni program Posavske Hrvatske imao je i ima sumišljenike i među živima i pokojnima..."¹¹¹.

Kako je aktivnost Posavske Hrvatske okarakterizirana predspozazumskim i postspozazumskim reakcijama, odnosom Srba i Hrvata, tako i mjesta antisemitskim napisima nije bilo, što ne mora nužno značiti da logičnim slijedom nisu bila izražavana drugdje.

16. lipnja 1941. izašla je prva Posavska Hrvatska sa podnaslovom-hrvatsko ustaško glasilo. Naglašena promjena "uspješno" je provodila napatke sukladne Državnom izvještajnom promičbenom uredu. Banovinska garnitura urednika se mijenja, a urednička mjesta preuzimaju Zeno Wolf i Josip Puzstay. Josip Puzstay rođen je u Donjim Andrijevcima 30. 9. 1923. godine, a u uredništvu nove Posavske Hrvatske radi na propagiranju ustaške i nacističke ideologije. Česti su njegovi prilozima o svakodnevnici ustaškoga Broda, a istakao se i u pisanju mnogih humoreski, te eseja. Bio je i članom planinarskog i foto-društva u gradu.

Zeno Wolf bio je suradnik mladoga Puzstaye kao urednik vanjsko-političke redakcije. Njegova je biografija do danas nepoznata, no sigurno je da je rođen u Slavonskom Brodu, najvjerojatnije njemačkog podrijetla. 1935. godine odlazi, ne maturiravši, iz Broda, a već 1939. i 1940. godine ga nalazimo kao suradnika časopisa *Priroda* i *Foto-revija*. Ovdje objavljuje članke koji se bave problematikom kemijskih svojstava drveta, kao i one o tehničkim aspektima fotografije. Krajem srpnja vraća se u Brod gdje se, na spomenutoj funkciji, odlično istaknuo već u listopadu odlazi na novu dužnost¹¹². Članci kojima se pojavljivao u Posavskoj Hrvatskoj otkrivaju i njegovu nužnu dobru naobrazbu. Njegova odlična upućenost u problematiku vanjske politike možda otkriva i njegovu povezanost sa određenim obavještajnim ili sličnim organima?

Cjelokupna se antisemitska propaganda odvijala, očigledno, pod njegovim nadzorom ili uputama. Od srpnja 1941. godine nastojao je Brođane uputiti u "židovsko pitanje" objašnjavajući "mimikriju Židova"¹¹³. Stalnim člancima o "okrutnom židovskom srcu i...(njihovoj)...životinjskoj okrutnosti koja ne postoji ni kod ljudoždera"¹¹⁴ nastojao je dati upute "onoj nekolicini samilosnih duša koje su na opravdane redarstvene mjere samo klimale glavom: Pa konačno su i Židovi ljudi. Već im se mnogo toga učinilo. Bilo bi krajnje vrijeme da ih se pusti na miru!"¹¹⁵. Naslovima poput "Pod

¹¹⁰ Isto, 11.1.1940.

¹¹¹ Isto, 11.1.1940.

¹¹² Isto, 23.10.1941.

¹¹³ Isto, 23.7.1941.

¹¹⁴ Isto, 13.9.1941.

¹¹⁵ Isto, 23.8.1941.

crnim velom Talmuda" ili "Davidova zvijezdo, tvoja svjetlost slabi", te izraženu filmsku propagandu¹¹⁶ Zeno Wolf je postao nositeljem holokausta u gradu, odnosno njegovog propagandnog dijela koji je trebao nivelirati mentalitet masa i opravdati činjenice terora. Kompleksnost ove teme stoga, nužno nameće svoje razvijanje u budućim, zatvorenijim i dubljim istraživanjima ovoga razdoblja.

Posljednji broj Posavske Hrvatske izašao je 13.12.1941. godine kada se njezino objavljivanje nije nastavilo zbog nestašice papira u NDH i štednje istoga¹¹⁷. Pod nazivom "Brodsko rubrika" događaje iz ovoga grada prenosio je osječki "Hrvatski list".

Franjo Dujmović je nakon uspostave NDH promaknut na dužnosti ravnatelja zagrebačkog lista Nova Hrvatska, u čije će uredništvo dovesti i Antu Oršanića, kao i Andriju Beletića. Pratio je Antu Pavelića u njegov prvi posjet Hitleru 1941. godine¹¹⁸. Nakon sloma NDH emigrira u Brazil, u Sao Bernardo Campo¹¹⁹. U SFRJ mu je doživotno zabranjen povratak i bavljenje novinarstvom¹²⁰.

Ante Oršanić po uspostavi NDH postavljen za ustaškog povjerenika za Županju¹²¹, a potom s Dujmovićem odlazi u Novu Hrvatsku, te postaje njezinim glavnim urednikom¹²², tu će se zadržati do konca 1944. godine kada postaje ravnateljem povremenih naklada u Glavnom ravnateljstvu Ustaškog nakladnog zavoda¹²³. Nakon rata emigrira u Argentinu, gdje se nastavlja baviti politikom i 1951. godine osniva Hrvatsku republikansku stranku. Uređuje i časopis Republika¹²⁴. Preminuo je u Buenos Airesu 1959. godine

Josip Gunčević ostaje ravnateljem brodske gimnazije do kraja rata, a zatim se povlači prema Bleiburgu. Negdje na Bleiburškom polju biva prokazan, na izričito traženje partizana¹²⁵ i pogubljen u svibnju 1945. godine¹²⁶.

Slavko Vrgoč bio je gradskim načelnikom i logornikom ustaškog logora u Brodu tijekom 1941. te do kraja prosinca 1942. kada je smijenjen sa svih dužnosti. Uzrok ove smjene najvjerojatnije je bio zbog pomoći i zaštite koju je Vrgoč pokušao dati određenim Židovima ili obiteljima partizana zaostalim u gradu. Nakon smjene bio je mjesec dana zatvoren u njemačkom vojnom zatvoru u Požegi. Nakon povratka ne bavi se više politikom¹²⁷. Krajem lipnja 1945. godine je obješen na brodskom glavnom trgu.

¹¹⁶ U okviru ovih programa prikazivan je i film "Židov Suss"

¹¹⁷ HDAZG; fond Predsjedništvo Vlade NDH, GRP, kt. 237/10, br. 17403/42

¹¹⁸ Bogdan Krizman, "Ante Pavelić i Ustaše", Zagreb 1978., str. 480.

¹¹⁹ Milan Blažeković, "Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske Revije", Zagreb 1996., str. 133.

¹²⁰ Josip Grbelja, "Cenzura u hrvatskom novinstvu", Zagreb 199-., str. 81.

¹²¹ Tko je tko u NDH, Zagreb 1997., str. 302.

¹²² HDAZG, fond Predsjedništvo Vlade NDH, GRP, kt. 237/10, neregistrirano

¹²³ Tko je tko u NDH, str. 302.

¹²⁴ Isto, str. 302.

¹²⁵ Po svjedočenju dr. Hrvoja Vrgoča

¹²⁶ Stjepan Krpan, "Zavičajnici", Slavonski Brod 1989.

¹²⁷ Po svjedočenju dr. Hrvoja Vrgoča

Josip Puzstay od lipnja 1941. godine jedan od urednika Posavske Hrvatske. Nakon ukidanja ovog lista želi pokrenuti satirički list Ondulirani Jež, ali mu je molba, zbog nestašice papira, bila odbijena¹²⁸. U ljeto 1944. godine odlazi na izlet na sv. Petku kraj Slavenskog Broda otkuda se nije vratio. Po nekima, tu su ga uhvatili partizani i odmah objesili¹²⁸.

Jasna se tematska distanca može uočiti prateći genezu razvoja Posavske Hrvatske od lista izniklog iz krila hrvatskog nacionalnog pokreta pa do prerastanja u ustaško glasilo. List je započeo izlaženje blažim tonom, ali se s vremenom zaoštavao naglasak članaka da bi naposljetku prešao na otvoreno zagovaranje ustaštva. To je omogućilo da ga ustaše po uspostavi vlasti preoblikuju u vlastito glasilo čime je *Posavska Hrvatska* znatno napredovala, što se očitivalo kroz povećanje broja stranica i fotografija, ali i uvelike promijenilo uređivačku garnituru jer su Zeno Wolf i Josip Puzstay preuzeli organizaciju pisanja u duhu nacizma i njegove doktrine.

U nepunih tri godine izlaženja ovog lista jasno se ocrta geneza razvoja desne ideje u Slavenskom Brodu, njezino izdvajanje iz hrvatskog nacionalnog pokreta, udaljšavanje od kursa politike vrha HSS-a i na koncu stapanje sa ustaštvom kao jedinom snagom hrvatske politike koja je, po njima, mogla ispuniti težnje Hrvata za nezavisnošću.

Upravo je Posavska Hrvatska svojim tekstovima i sadržajima predstavljala naličje tog razvoja, jasno pokazujući svoje oblikovanje od proradičevštine, približavanja frankovštini i naposljetku ustaštvu. Posavska Hrvatska je praktično cijelo vrijeme od sporazuma Cvetković-Maček pa do svog gašenja bila glasilo vladajuće pozicije, jer je do vremena raskola u gradskoj i kotarskoj organizaciji HSS-a bila glasnogovornicom te politike. Zatim su desni elementi HSS-a i frankovci preuzeli većinu gradskih proizvodnih, upravnih, kulturnih institucija, kao i mjesni aparat HSS-a, pa je tako ovaj list opet, na određeni način, bio vodeće, favorizirano glasilo u gradu. Tekstovi u Posavskoj Hrvatskoj upravo to najbolje pokazuju.

Uredništvo je svojim naporima nastojalo pridonijeti rješavanju hrvatskog pitanja unutar Kraljevine stalno predlažući i komentirajući činjenice u skladu nacionalnih ideja. Privrženost stanovnika Broda istima nužno je određivala i širinu djelovanja grupe iz Mesićeve. Uživajući ugled kao odvjetnik, svećenik, političar naroda, trgovac, ali i seljak, uredništvo je svoje djelovanje nesmetano širilo u gradu, štoviše nametalo autoritete. Njihovo mišljenje bilo je bitnim dijelom brodske svakodnevnice koju su, nalazeći se na najistaknutijim političkim i kulturnim pozicijama, uvelike i oblikovali. Dojmom svoje borbe za hrvatske interese u doba diktature osigurali su i najvjerojatniju podršku stanovništva grada, ali i doprinijeli razvijanju ideja suprotnih njihovima. Te su se suprotnosti personificirale pojavom Brodske riječi, glasila gradskog dijela bliskog komunizmu, a novostvoreni bipolaritet je uzrokovao novu fazu brodske svakodnevnice. Uz borbu protiv diktature iz Beograda, borba usmjerena prema komunističkoj prisutnosti u gradu, dobila je primat. Uvjerenost u vlastitu ispravnost svakog

¹²⁸ Krpan, str. 68.

od ovih predznaka gradski je život ispunio napetostima, koje su nerijetko kulminirale i otvorenim sukobima. Od ranije prisutna u gradskim institucijama, grupa iz uredništva, našla se pred idejom komunizma koja je dobivala zamaha u gradskom sloju čime se osjetila i izravno ugrožena na svojim pozicijama. Zahvaljujući takvom okruženju stvorila se kritična masa koja se oblikovala pod utjecajem mnogobrojnih čimbenika tek započetog II. svjetskog rata, a svoju kulminaciju doživjela njegovom manifestacijom i na prostorima Broda. To je upravo označilo i treću fazu koja je Posavsku Hrvatsku kao novine pretvorila u ustaško glasilo. Uspostava NDH ujedno je predstavljala i prestanak Posavske Hrvatske iz 1939. godine koja je temelje svoje borbe oslanjala na, mislili su, sada ostvarenoj samostalnoj Hrvatskoj. Iako dio istog korpusa, ustaško glasilo Posavska Hrvatska bitno se diferenciralo od one iz 1939. godine i po idejama i načinu njihove prezentacije. Stoga se mora naglasiti i različitost tih dvaju izdanja. Posavska Hrvatska iz 1941., uz novo uredništvo, ipak je bila samo dio propagande Državnog izvještajnog i promičbenog ureda koja je precrtavala načela rada one nacističke. Pišući da bi se opravdao teror "nove Europe" postao je temeljem ove, druge Posavske Hrvatske.

Izvori

Arhivi

1. Hrvatski državni arhiv Zagreb, fond Glavno ravnateljstvo za promičbu
2. fond Velika župa Posavje, vrlo tajno 1941.-1945.
3. fond Predstojništvo vlade NDH
4. Povijesni arhiv Slavonski Brod, fond Gradsko poglavarstvo Slavonski Brod /NDH

Statistike

1. Godišnjak banske vlasti Banovine Hrvatske, Zagreb 1940.

Svjedočenja

1. Svjedočenje dr. Hrvoja Vrgoča

Novine i časopisi

1. Foto-revija, br.5-12, Zagreb 1940.
2. Hrvatska revija, god. 5, sv. 4, Buenos Aires 1955.
3. Posavska Hrvatska, god. 1939.-1941., Slavonski Brod
4. Priroda, god. 31, Zagreb 1941.

Literatura

1. Artuković, Mato, Parlamentarni izbori u Brodu (1848.-1990.), Znanstveni zbornik o Slavonskom Brodu, Slavonski Brod 2001.
2. Bičanić, Rudolf, Najnužnije narodne potrebe, Zagreb 1940.
3. Blažeković, Milan, Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije, Školske novine, Zagreb 1996.
4. Dujmović, Franjo, Hrvatska na putu k oslobođenju, Roma-Chicago 1976.
5. "Đuro Đaković"-industrija šinskih vozila, energetskih postrojenja i čeličnih konstrukcija, Slavonski Brod 1971.
6. Grbelja, Josip, Cenzura u hrvatskom novinstvu, Zagreb 1996.
7. Gross, Mirjana, Suvremena historiografija, Zagreb 1996.
8. Gunčević, Josip, Komunizam, Prva hrvatska dionička tiskara, Osijek 1920.
9. Gunčević, Josip, Nacionalitet s materijalne i formalne strane, Sklad, Zagreb 1935.
10. Gunčević, Josip, Komunizam u srednjoškolskim klupama, Savremeni problemi, Zagreb 1939.
11. Gunčević, Josip, Novi društveni poredak u Hrvatskoj, Brod na Savi 1942.
12. Jelić, Ivan, Hrvatska u ratu i revoluciji, Zagreb 1978.
13. Jović, Dragiša-Konjević, Mile, Radnički pokret u Slavonskom Brodu između dva svjetska rata, HIS Slavonski Brod 1974.
14. Konjević, Mile, Uzroci raspuštanja mjesne i kotarske organizacije HSS-a u Slavonskom Brodu 1940., Zbornik HISB, br. 9, Slavonski Brod 1972.
16. Krizman, Bogdan, Ante Pavelić i ustaše, Globus, Zagreb 1978.
17. Krnić, Zdravko, Slavonija 1941., SUBNOR, Osijek 1978.
18. Puszta, Josip, Poskok, vlastita naklada, Brod na Savi 1941.
19. Staub Ervin, The Roots of Evil, Cambridge University Press 1999.
20. Tko je tko u NDH?, Minerva, Zagreb 1997.
21. Tomac, Zdravko, Ekonomska struktura Slavonije pred Drugi svjetski rat, Zbornik HISB, br. 3, Slavonski Brod 1965.
23. Zakošek, Branko, Brod na Savi – Slavonski Brod, Rijeka 2002.

Summary

On the transformation of the paper *Posavska Hrvatska* into the organ of the Ustasha regime (1939-1941)

In the article the authors show how the paper that started being published in Slavonski Brod in 1939 under the title of *Posavska Hrvatska* gradually, up to 1941, transformed into the organ of the Ustasha regime, i.e., into a paper promoting the ideas of the Ustasha Central Propaganda Office of the Independent State of Croatia.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

34-35-36

ZAGREB 2001-2004

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača

Neven Budak

Redakcija

Ivo Goldstein
Borislav Grgin
Mirjana Matijević-Sokol
Nenad Moačanin
Boris Olujić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednik

Mario Strecha

Tajnik redakcije

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica
Iva Makvić

Tisak
Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje završeno u srpnju 2004. godine

Naklada
400 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 34-35-36
/ [uređivački odbor Mario Strecha... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
2002.-2004. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X